

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

спрямовані на те, щоб поставити учня в положення першовідкривача, дослідника деяких посильних для нього проблем. В основі проблемного навчання лежить особистісно-діяльнісний принцип організації процесу навчання, пріоритет пошукової навчально-пізнавальної діяльності учнів.

1. Бейзер В.А. *Проблемне навчання*. / В.А. Бейзер // *Освіта в сучасній школі*. – 2005. – №12. – С. 48 – 52.

2. Бурдов Г.І. *Чому забувають про проблемне навчання* / Г.І. Бурдов // *Початкова школа*. – 2002. – № 6. – С. 12 – 14.

3. Гергун Н. *Проблемне навчання як засіб формування пізнавальних і творчих здібностей учнів*

/ Н. Гергун // *Директор школи*. – 2006. – № 27 – 28, липень. – С. 33.

4. Горіна В.П. *Які завдання можна називати проблемними при навчанні математики* / В.П. Горіна // *Початкова школа*. – 2002. – №5. – С. 109.

5. Максимова В.Н. *Проблемний підхід до навчання у школі. Метод. посібник* / В.Н. Максимова. – Львів, 2003. – 82 с.

6. Медведюк О. *Проблемно-пошукові ситуації на уроках як мотиваційний компонент* / О. Медведюк // *Початкова школа*. – 2007. – №4. – С. 5 – 7.

7. Савченко О.Я. *Сучасний урок в початковій школі* / О.Я. Савченко. – Київ: Видавничий центр “Академія”, 2007. – 256 с.

8. Селевко Г.К. *Проблемне навчання* / Г.К. Селевко // *Шкільні технології*. – 2006. – № 2. – С.61 – 66.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2016

УДК 364.652.2 – 054.73

Надія Ашиток, доктор філософських наук, професор
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

У статті розглянуто питання про підготовку працівників соціальної сфери до роботи з внутрішньо переміщеними особами на основі вивчення громадської думки, представлено результати соціологічного опитування, проведеного студентами, проаналізовано методи соціальної роботи з даною категорією клієнтів на основі цих результатів.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи (ВПО), майбутні соціальні працівники, соціальна робота, громадська думка.

Лит. 7.

Надежда Ашиток, доктор философских наук, профессор
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ К РАБОТЕ С ВНУТРЕННЕ ПЕРЕМЕЩЕННЫМИ ЛИЦАМИ НА ОСНОВЕ ИЗУЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ

В статье рассмотрен вопрос о подготовке работников социальной сферы к работе с внутренне перемещенными лицами на основе изучения общественного мнения, представлены результаты социологического опроса, проведенного студентами, проанализировано методы социальной работы с данной категорией клиентов на основе этих результатов.

Ключевые слова: внутренне перемещенные лица (ВПЛ), будущие социальные работники, социальная работа, общественное мнение.

Nadiya Ashytok, Doctor of Sciences (Philosophy), Professor
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE PREPARATION OF SOCIAL WORKERS TO WORK WITH THE INTERNALLY DISPLACED PERSONS ON THE BASIS OF THE PUBLIC OPINION RESEARCH

The article deals with the question of the social workers training to work with the internally displaced persons on the basis of the study of public opinion, presents the results of the sociological survey conducted by students, analyzes the methods of social work with this category of customers on the basis of the given results.

Keywords: an internally displaced person (IDP), future social workers, a social work, public opinion.

Постановка проблеми. Роль громадської думки завжди зростає в складні моменти людської історії, а тому підвищений

інтерес до громадської думки у сучасній Україні цілком закономірний – крім фінансово-економічної кризи, країна перебуває в стані

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

неоголошеної війни на 8% своєї території, на якій проживало понад 3,8 мільйона осіб. Частина цих людей (внутрішньо переміщених осіб – ВПО) була змушена шукати притулок у більш безпечних регіонах. Важливою умовою успішної реалізації соціальної допомоги і підтримки зазначеної категорії осіб є усвідомлення необхідності професійного підходу до вирішення їхніх проблем, а це актуалізує дослідження з питань удосконалення підготовки фахівців соціальної сфери до роботи на основі врахування думки соціального оточення, до якого інтегруються вимушені переселенці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з ВПО присвячені праці, в яких вивчаються особливості соціальної діяльності з різними групами клієнтів (Н. Олексюк, Я. Кічук, І. Ковчина та ін.), зміст і основні напрями роботи працівників соціальної сфери (А. Капська, І. Зверєва, О. Безпалько, Г. Лактіонова, С. Савченко, С. Харченко, Ж. Петрочко, Н. Чернуха та ін.); потреби та проблеми вимушених переселенців у різних країнах світу (Е. Ліндгрєн) та ін. І хоча праця з проблем підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ВПО в Україні і світі чимало, осмислення цих проблем у контексті вивчення громадської думки ще не було предметом ґрунтовного дослідження, а тому **метою статті** є висвітлення результатів опитування для з'ясування громадської думки щодо зазначених осіб, яке проводилося у контексті підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до роботи з цією категорією населення.

Виклад основного матеріалу. Термін “громадська думка” увійшов в ужиток у Великобританії в XII ст. Згодом він проник в інші країни, а з XVIII століття став загальноприйнятим. Цей термін в його сучасному тлумаченні вперше з'являється наприкінці XIX століття в праці Ж.Г. Тарда “Громадська думка і натовп”. Громадська думка починає розглядатися як думка спільноти, що заснована на прийнятті або запереченні однаково поданої та емоційно забарвленої інформації [4]. На сьогоднішній день є порівняно невелика кількість досліджень, присвячених проблемам громадської думки (Б. Берельсон, П. Бурдьє, Дж. Геллап, П. Лазарсфельд, Г. Лассуел, С. Ліпсет, У. Ліппман, Е. Ноель-Нойман, Г. Тард, Ф. Тьонніс, П. Шампань, В. Аникеев, І. Бекешкіна, О. Вишняк, Д. Гавра, Ю. Гаврилечко, М. Горшков, Б. Грушин, А. Колодій, В. Коробейников, Б. Кухта, Дж. Цаллер та ін.

Результати вивчення громадської думки мають

не лише наукову значущість. Оскільки цей феномен є важливою складовою системи соціального управління, останнім часом стали помітними наміри політиків та менеджерів використати її з метою поліпшення зазначеної системи, реалізації завдяки їй певних цілей. Використання громадської думки у процесі соціальної роботи базується на тому, що вона містить у собі соціальну інформацію, вкрай необхідну для ефективної діяльності фахівців соціальної сфери. Саме тому є актуальною підготовка працівників соціальної сфери у ВНЗ до роботи, спрямованої на з'ясування громадської думки шляхом соціологічного опитування.

У статті аналізуються фрагменти соціологічного опитування, яке було проведене з метою вивчення громадської думки щодо ВПО студентами Дрогобицького педуніверситету спеціальності “соціальна педагогіка, практична психологія” групи СП – 13 у квітні – травні 2016 року. На етапі підготовки студенти ознайомилися з методикою та досвідом соціологічних опитувань, зокрема, тими, що проводилися ГО “Український інститут соціальних досліджень імені О. Яременка” [1], О. Міхеєвою і В. Середою при підтримці Посольства Великої Британії в Україні та Української миротворчої школи [3] та ін. У соціологічному опитуванні, яке проводили студенти, взяли участь 350 респондентів – жителів м. Дрогобича і Дрогобицького району. Серед них: 55% осіб жіночої статі, 35% – чоловічої, за віком: 50% осіб до 25 років, 20% – 25 – 45 років, 20% – 45 – 65 років, 10% – понад 65 років, за родом занять – 10% студенти, 20% службовці, 13% робітники, 7% – безробітні, 25% – пенсіонери, 15% підприємці, 5% військові. Опитування проводилося за підготовленою заздалегідь анкетною.

Під час опитування з'ясувалося, що 65% респондентів спілкувалися з пенсіонерами з дітьми, 15% – з працездатними особами без дітей, 10% – працездатними особами з дітьми, 5% – з пенсіонерами, 5% – з інвалідами (та особами, що їх супроводжують). Як бачимо, респонденти спілкувалися переважно з особами із вразливих верств населення – пенсіонерами, інвалідами та особами, що їх супроводжують, особами з дітьми. Загалом ці результати опитування відбивають співвідношення цієї категорії осіб в Україні. Станом на сьогоднішній день Міністерством соціальної політики зареєстровано 1783361 ВПО, з них 60% – пенсіонери, 4% – інваліди.

При аналізі відповідей на питання “Чи приходилося вам у будь-який спосіб допомагати ВПО?” з'ясувалося, що 62% респондентів

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

відповіли “так”, 38% – “ні”. Крім респондентів, чимало дрогобичан допомагали переселенцям. Відомо, що в місті допомогу цим особам надавали нотаріус О. Куртяк (вона надавала грошову допомогу, меблі для дітей, транспорт), Д. Кропивницька (нею був зібраний бус з речами та меблями), студенти медичного коледжу, які допомагали продуктами, речами, психологічною підтримкою, центр волонтерату “Карітас” Самбірсько-Дрогобичської єпархії, громадське об’єднання Майдан та ін.

Вивчення результатів опитування на питання “Якщо ви допомагали ВПО, відзначте як?” виявило, що 30% респондентів відповіли “допомагали грошима”, 44% – “допомагали житлом”, 4% – “допомагали грошима і житлом”, 12,4% – “допомагали речами”, 9,6% – “допомагали порадами”. Важливо, що найчастіше дрогобичани надавали допомогу цим людям житлом, оскільки винаймати його вимушеним переселенцям часто не по кишені. На даний час житло в Дрогобичі досить дороге. В середньому ціна за місяць становить від 1500 грн, а за добу – від 200 грн. Що стосується готелів, то свої послуги для проживання внутрішньо переміщених осіб готові надати наступні: “Ластівка” – мінімальна вартість проживання 200 грн за добу, “Дрогобич” – від 150 грн, “Тустань” – від 130 грн.

При опрацюванні відповідей на питання “Кому із внутрішньо переміщених осіб ви готові допомагати? з’ясувалося, що 65% респондентів відповіли “всім ВПО”, 25% – “лише рідним”, 10% – “лише рідним і знайомим”. За результатами опитування, значна частина респондентів готова прийти на допомогу всім вимушеним переселенцям. Отримана інформація може також свідчити про те, що більше третини респондентів має у проблемних регіонах родинні і дружні стосунки із зазначеною категорією осіб і готова надати їм допомогу.

При оцінюванні рівня державної допомоги внутрішньо переміщеним особам 19% респондентів відповіли “так, держава надає цим особам достатню допомогу”, 50% – “ні”, 31% – “не знаю”. На основі отриманих даних можна відзначити, що значна частина опитаних знає про проблеми ВПО і переймається ними. Половина респондентів вважають, що державна допомога цим особам є обмеженою. Зокрема, опитувані відзначають недостатність грошової допомоги ВПО. Відомо, що розмір грошової допомоги для однієї особи складає для непрацевдатних (пенсіонери, діти) – 884 грн; для інвалідів – 949 грн; для працевдатних осіб – 442 грн. Загальний розмір допомоги на сім’ю не може перевищувати

2400 грн незалежно від того, скільки у ній членів. Якщо в складі сім’ї є особи працевдатного віку, що не працевлаштувалися протягом 2 місяців з дня призначення грошової допомоги, то розмір цієї допомоги для працевдатних осіб зменшується на 50%, а, якщо не працевлаштувалися протягом наступних 6 місяців, – припиняється.

Результати опитування на питання “Якщо ви вважаєте, що держава не надає ВПО достатню допомогу, чи засуджуєте ви її за це?” показали, що 26% респондентів відповіли “так”, 32% – “швидше так, ніж ні”, 26% – “швидше ні, ніж так (оскільки країна має недостатньо коштів), 16% – “ні”. Більше половини респондентів не лише знають про проблеми вимушених переселенців, але й вважають, що державна допомога їм є недостатньою. Приблизно третина опитаних пояснює це погіршенням економічного стану держави. Зокрема, світовий банк оцінив падіння ВВП України у 2015 році до 10% [6]. Початок 2016 року також невтішний. ВВП України відновило падіння. Індекс виробництва товарів і послуг з початку 2016 року скоротився на 2,8% у порівнянні з цим часом у 2015 року, а ВВП зменшився на 2,1% [2].

У процесі вивчення відповідей на питання “На який час, на Вашу думку, внутрішньо переміщені особи можуть перебувати на Дрогобиччині?” відзначено, що 65% респондентів відповіли “поки на місці їхнього постійного проживання не стане безпечно”, 35% – “обмежений час (на місяць, півроку, рік”. Респонденти, які вважали, що на Дрогобиччині ці люди можуть перебувати обмежений час, як правило, його не конкретизували. Лише два респонденти вказали, що час потрібно обмежити на півтора-рік, і один респондент – на рік. Думки цих опитаних збігаються зі змістом закону, який регламентує зазначений час. Зокрема, згідно зі статтею 4 Закону України від 20 жовтня 2014 року № 1706 – VII “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” термін дії довідки ВПО становить шість місяців з моменту її видачі. Термін дії довідки може бути продовжено на наступні шість місяців, для чого ця особа має повторно звернутися до підрозділу місцевої державної адміністрації з питань соціального захисту населення. На думку частини респондентів, довідка про статус ВПО має діяти безстроково, до того часу, поки не зміняться обставини, що викликали появу вимушених переселенців.

При з’ясуванні, які види допомоги повинна надавати держава ВПО, виявлено, що 65% респондентів відповіли “допомагати грошима”,

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

20% – “надавати тимчасове житло”, 5% – “надавати постійне житло”. 5% – “працевлаштувати”, 4% – “інше”, 1% – “важко відповісти”. У якості головного виду допомоги респонденти називали грошовий, оскільки вони обізнані з проблемами ВПО, яким часто доводиться самостійно шукати житло, користуватися транспортом, харчуватися, купляти одяг тощо. Гроші, зокрема, потрібні цим особам і на забезпечення освітою дітей. Саме через брак коштів частина випускників із сімей ВПО не планувала вступати до ВНЗ навіть за умови навчання з можливим отриманням стипендії.

При аналізі результатів анкетування на питання “Чи вважаєте ви можливим покарання осіб за дискримінаційні дії щодо ВПО (наприклад, за відмову у працевлаштуванні, відмову у наданні медичної допомоги, затримку соціальних виплат, затримку при наданні тимчасового житла тощо)?” виявлено, що 68% респондентів відповіли “так”, 31% – “ні”, 1% – “ваш варіант”. Відомо, що кожна третя внутрішньо переміщена особа стикалася з дискримінацією при працевлаштуванні, оренді житла або в інших побутових ситуаціях. Ці люди деколи змушені платити за обслуговування, наприклад, у медичних закладах і дитячих садках, оскільки робота там здійснюється за рахунок місцевих бюджетів без урахування додаткового навантаження.

У процесі опрацювання відповідей на питання “Чи вважаєте ви можливим голосування ВПО за місцем тимчасового перебування за умови засвідчення громадянства України (наприклад, шляхом пред’явлення паспорту та довідки ВПО)?” з’ясовано, що 55% респондентів відповіли “так”, 44% – “ні”, 1% – “важко відповісти”. Майже половина респондентів вважають, що частина ВПО не поділяє їхні політичні погляди, а тому через участь у виборах може вплинути на баланс політичних сил у місті. Відомо, що на місцевих виборах 25 жовтня 2014 року не змогли проголосувати в Україні приблизно 1,5 мільйона переселенців зі Сходу та Криму [5]. Звісно, ця ситуація пов’язана не з думкою деяких місцевих жителів, а відсутністю у ВПО реєстрації місця проживання на не окупованій території України. Основною причиною, чому переселенці не змінюють місце реєстрації, є їхнє небажання втрачати статус ВПО. Згідно із законодавством, підставою для постановки їх на облік як ВПО є наявність реєстрації місця проживання на окупованій території. При зміні реєстрації ці особи втрачають статус ВПО і не можуть розраховувати на державну допомогу.

Відповіді на питання “Як ви ставитеся до ВПО зі Сходу України і Криму?” свідчать про те, що

позитивно до внутрішньо переміщених осіб з Криму ставляться 90% опитаних та позитивно до вимушених переселенців зі Сходу України – 82%. Загалом на Дрогобиччині переважає позитивне ставлення до обох категорій осіб. Незважаючи на те, що трапляються випадки непорозумінь, конфліктів між мешканцями і зазначеними категоріями осіб немає. Більшу роль відіграє особистість ВПО, ніж її статус. На питання “Якщо ви ставитеся до ВПО позитивно, поясніть, чим викликана така ваша позиція?” 22% респондентів відповіли, що це ставлення викликане у них “почуттям милосердя”, 37% – “почуттям солідарності, адже ми громадяни однієї країни”, 41% – “кожен може опинитися у такій ситуації”. Найчастіше позитивне ставлення респонденти пояснюють тим, що вони могли б опинитися у такій самій ситуації, тобто ставлять себе на місце цих людей.

При з’ясуванні мотивів негативного ставлення до ВПО зі Сходу України і Криму виявлено, що позитивно до кримчан ставиться більше респондентів (90%), ніж до вимушених переселенців зі Сходу України, до яких так ставляться 82% опитаних. Незначна частина респондентів (10%), яка не симпатизує кримчанам, буде своє ставлення напередження, що не мають реальної основи, припускаючи, що особи з Криму мають інші політичні погляди або належать до злочинного світу. Найчастіше негативне ставлення до осіб із Сходу України респонденти пояснюють припущенням, за яким вони можуть бути злочинцями. Це припущення будується на упередженні, згідно з яким мешканці Сходу України більш схильні до злочинності, ніж представники інших регіонів. Звісно, це лише упередження і припущена схильність не може поширюватися на всіх вихідців з цієї частини України. Так само не завжди має основу припущення щодо відмінних політичних поглядів у приїжджих.

При аналізі результатів опитування на питання “Чи реагуєте ви негативно на ВПО, які розмовляють російською мовою?” з’ясовано, що 88% респондентів відповіли “так”, 11% – “ні”, 1% – “ваш варіант”. Російська мова сама по собі не є причиною негативного ставлення до особи, яка на ній говорить. Зокрема, кримчани відзначають, що нестане володіння ними українською мовою не впливає на ставлення місцевого населення до них, яке надає їм перевагу при прийомі на роботу чи пошуку житла. Не виключено, що негативне ставлення частини респондентів до російськомовних зумовлене

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ**

припущенням у них антиукраїнської позиції. Проте в даному випадку спостерігається упередження, оскільки на Львівщину їдуть люди з переважно проукраїнською позицією (особи з іншою позицією шукають, як правило, притулок у східних областях або Росії).

Висновки. Процеси адаптації до співіснування внутрішньо переміщених осіб та місцевого населення не можуть бути простими, оскільки ці процеси відбуваються в часи фінансово-економічної і політичної кризи. Труднощі адаптації підкріплюються ще й інформаційними потоками. Негатив як на рівні прес-медіа, так і на рівні громадської думки дає свої наслідки: частина українців виявляє упередженість до ВПО. Загалом в Україні кожен десятий українець вважає, що місцеві мешканці його регіону безпідставно упереджено ставляться до ВПО, а кожен п'ятий – що ЗМІ упереджено подають інформацію про цю категорію людей [7]. У даному контексті робота працівників соціальної сфери повинна спрямовуватися не лише на ефективну роботу з ВПО, а й на створення сприятливого для них соціального середовища. Важливим методом соціальної роботи з цією категорією осіб є метод стимулювання позитивної громадської думки щодо ВПО, що досягається завдяки реалізації таких напрямів діяльності, як організація інформаційних компаній з проблем вимушених переселенців, у тому числі у мас-медіа, проведення конференцій та семінарів, створення

позитивної соціальної реклами благодійних заходів, що спрямовані на допомогу ВПО та ін.

1. Балакірева О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб / О. Балакірева. – Режим доступу: <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html>

2. Зведений індекс виробництва у січні 2016 року. – Режим доступу: www.me.gov.ua/Documents/Download?id=839f942d87de-46fb-bef6-b1bbcc3af5

3. Міхеєва О., Середа В. Соціологічне дослідження “Сучасні українські внутрішньо переміщені особи: основні причини, стратегії переселення та проблеми адаптації”. – Режим доступу: <http://www.ostrovok.lg.ua/sociology/nauka/oksana-miheieva-viktoriya-sereda-sociologichne-doslidzhennya-suchasni-ukrayinski-vnutrishno>

4. Тард Г. Общественное мнение и толпа. – Режим доступу: www.twirpx.com/file/185124/

5. Переселенці та вибори: чи треба їм голосувати? – Режим доступу: www.bbc.com/ukrainian/150922_local_election_how_many_will_not_vote_sd

6. Світовий банк оцінив падіння економіки України в 10%. – Режим доступу: economics.unian.ua/.../1306493-svitoviy-bank-otsiniv-padinnya.html

7. Школа журналістики УКУ. – Режим доступу: <http://journalism.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/Konflikt-v-media-i-media-v-konflikti-Fama-Serpen-Veresen-2015.pdf>

Стаття надійшла до редакції 17.06.2016

“Слідкуйте за своїми думками, тому що вони стають словами. Вибирайте свої слова, оскільки вони перетворюються в дії. Усвідомлюйте свої дії, оскільки вони стають звичкою. Вивчайте свої звички, так як вони визначають ваш характер. Розвивайте свій характер – він визначає вашу долю”.

*Ліна Костенко
українська письменниця*

“Ніколи не соромся запитувати про те, чого не знаєш”.

Арабське прислів'я

“Слід відзначатися доблестю, а не походженням”.

*Клавдіан
видатний поет пізньої Римської імперії*

